

Jurzyk, Martyna

Początki działalności Lubelsko-Podlaskiego Oddziału Towarzystwa Lniarskiego (1934-1936)

Szkice Podlaskie 16, 55-66

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

*Początki działalności Lubelsko – Podlaskiego Oddziału Towarzystwa
Lniarskiego (1934 – 1936)*

Len należał w Polsce międzywojennej do tych roślin, które uznano za surowce o znaczeniu strategicznym. Działania państwa zmierzały więc do zwiększania areалу i efektywności uprawy lnu¹ oraz zużycia go jako surowca w przemyśle krajowym, a co za tym idzie – ograniczenia importu². Istotnym powodem zaangażowania państwa w propagowanie uprawy lnu była możliwość maksymalnego wykorzystania pracy ludzkiej, co przy przeludnieniu wsi stwarzało szansę wykorzystania wolnych rąk do pracy i zahamowania odpływu ludności do miasta. Skuteczność akcji lniarskiej pod tym względem trudno ocenić. Należy jednak zaznaczyć, że uprawą lnu zajmowały się raczej małe i średnie gospodarstwa. Powierzchnia zajęta pod uprawę przez gospodarstwa liczące ponad 50 ha, wynosiła w Polsce około 7% całej powierzchni obsianej lnem³.

Na szeroką skalę była zakrojona akcja zastępowania bawełny i juty odpowiednio przygotowanym włóknem lnianym⁴. Prowadzono intensywną kampanię na rzecz zwiększenia rynku zbytu na produkty lniarskie. W jej efekcie monopol solny zaczął używać wyłącznie lnianych worków (w miejsce jutowych). Po wielu trudach, wspartych działaniami władz państwowych, do stosowania worków lnianych przekonali się cukrownie. Dużym odbiorcą było wojsko. W 1937 roku wzmożono naciski na kolej⁵. Powstało szerokie lobby, które dążyło do uczynienia z uprawy lnu problemu ogólnopolskiego. Cel taki przyświecał utworzonemu w 1928 roku Towarzystwu Lniarskiemu w Wilnie. Zajęło się ono podniesieniem poziomu produkcji lnu i konopi na terenie Wileńszczyzny. Szkolono specjalistów, prowadzono doświadczenia i propagowano uprawę roślin włóknistych. Rezultatem tych wysiłków było zwiększenie, w latach 1932 – 1936, liczby wrzecion lniarskich o 200% oraz wzrost przerobu w krajowych przędzalniach z 1500 – 2000 ton

¹ T. Lechnicki, *O jasny program i zwarte działanie: szkic dyskusyjny*, Warszawa 1937, s. 96.

² L. Maculewicz, *Schemat organizacyjny akcji lniarskiej i konopnej*, „Przegląd Lniarski” 1937, nr 2, s. 29.

³ *Sprawozdanie Izby Przemysłowo – Handlowej w Lublinie za rok 1936*, Lublin 1937, s. 93.

⁴ Z. Landau, J. Tomaszewski, *Gospodarka Polski międzywojennej*, t. IV: *Lata interwencji państwowej 1936 – 1939*, Książka i Wiedza, Warszawa 1989, s. 293.

⁵ *Lubelsko – Podlaski Oddział Towarzystwa Lniarskiego w Wilnie*, „Przegląd Lniarski” 1934, nr 4, s. 132.

włókna do 7000 – 8000 ton. Również eksport lnu z Polski wzrósł znacząco – z 4375 ton w roku 1933 do 20 772 ton w 1936 roku⁶.

Zdecydowanie największym producentem lnu w Polsce były województwa wileńskie i nowogródzkie. Dużo upraw znajdowało się na terenie lwowskiego, wołyńskiego i małopolskiego. Okręg lubelski plasował się jako szósty pod tym względem. Uprawa lnu w pozostałych województwach miała charakter lokalny i przeznaczona była niemal wyłącznie na potrzeby wewnętrzne gospodarstw rolnych. Wzrost zainteresowania lnem wśród rolników sprawił, że konieczne stało się zorganizowanie tej gałęzi produkcji i stworzenie placówek, które zajęłyby się racjonalizacją uprawy i przeróbki lnu. Oddziały Towarzystwa Lniarskiego powstały w Krakowie, Lwowie i Siedlcach⁷.

Po kilku latach działalności Towarzystwa pojawiły się oddolne inicjatywy utworzenia jego oddziału w najbardziej zaawansowanej w uprawie lnu części województwa lubelskiego. Prace nad utworzeniem oddziału trwały od września 1932 roku. Początkowo przyjął on nazwę Oddział Podlaski Towarzystwa Lniarskiego w Wilnie⁸.

2 maja 1934r. odbyła się w Siedlcach konferencja lniarska. Przewodniczył jej dyrektor Spółdzielni „Rolnik” Piotr Szumowski. W konferencji wzięli również udział przedstawiciele Lubelskiej Izby Rolniczej (LIR) – dr Kazimierz Wróblewski, Towarzystwa Lniarskiego w Wilnie – inż. Głuchowski, przewodnicząca ZPOK Halina Niedzielska oraz przedstawiciele północnych powiatów województwa lubelskiego⁹.

Konferencja ustaliła plan działania Oddziału Podlasko–Lubelskiego Towarzystwa Lniarskiego w Wilnie, w którym znaczące miejsce zajęła praca zaangażowanego już instruktora. Obradowano również nad udziałem „lniarskich” powiatów województwa w wystawie lniarskiej w Warszawie, która miała odbyć się w terminie 19 maj – 10 czerwiec 1934 r.¹⁰

Uczestnicy konferencji podkreślali, że dzięki specjalnemu poparciu LIR Oddział szybko się rozwija działając w kierunkach:¹¹

- uszlachetniania produkcji lnu,
- ulepszania przeróbki,

⁶ J. Kozakiewicz, *Organizacja pracy i wyniki produkcyjne majątków ziemskich w okresie międzywojennym*, Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa, Puławy 1986, s. 144.

⁷ S. Róg, *Żagadnienie lniarskie w ostatnim pięcioleciu 1930 – 1934 w oświetleniu cyfrowym*, „Przegląd Lniarski” 1935, nr 6, s. 159.

⁸ M. Leśniewski, *Prace Oddziału Lubelsko – Podlaskiego (Siedlce) Towarzystwa Lniarskiego w Wilnie*, „Przegląd Lniarski” 1935, nr 3/4, s. 77.

⁹ *Konferencja lniarska*, „Życie Podlasia”, nr 2 z 13 V 1934, s. 3.

¹⁰ Tamże, s. 3.

¹¹ *Lubelsko – Podlaski Oddział Towarzystwa Lniarskiego w Wilnie*, „Przegląd Lniarski” 1934, nr 4, s. 132.

- standaryzacji przeróbki,
- propagowania wyrobów lniarskich.

Z chwilą powstania Lubelskiej Izby Rolniczej prace Oddziału nabrały tempa, dzięki udzieleniu przez tą instytucję subwencji na zaangażowanie instruktora lniarskiego i na niektóre prace w terenie. Okres organizacyjny Oddziału (1932 – 1934) zakończył się jego oficjalnym otwarciem 2 września 1934 roku. Swoim zasięgiem objął teren województwa lubelskiego, ale intensywniej działał w powiatach siedleckim, sokołowskim, węgrowskim, łukowskim, garwolińskim, radzyńskim i białkopodlaskim opierając swą działalność na istniejących organizacjach rolniczych – spółdzielnie Rolniczo – Handlowe, Okręgowe Towarzystwa Organizacji i Kółek Rolniczych (OTOiKR), Koła Gospodyń Wiejskich (KGW), Kółka Rolnicze i Koła Młodzieży Wiejskiej¹².

Zarząd, którego prezesem został poseł Piotr Szumowski, kierowanie oddziałem powierzył inż. Marianowi Leśniewskiemu, który jednocześnie pełnił funkcję inspektora lniarskiego na terenie województwa. Ogólny kierunek prac uzgadniany był z Towarzystwem Lniarskim w Wilnie. Natomiast celowość, konieczność i sposób wykonania poszczególnych prac były okresowo omawiane z LIR. Instytucja ta finansowała działalność oddziału w 95%. Dlatego wymagała, aby prace oddziału były dostosowane do ogólnego planu pracy Izby Rolniczej w dziale wytwórczości roślinnej¹³.

Prace te szły w kilku kierunkach:¹⁴

1. Akcja oświatowa i propagandowa
 - kursy uprawy lnu jednodniowe i dłuższe,
 - kursy tkackie sześciotygodniowe,
 - organizacja i udział w wystawach.
2. Akcja nasienna, konkursy, doświadczenia uprawowe. Konkursy organizowała LIR.
3. Propagowanie międlarek, trzepaków kołowych, grzebieni do ogławiania lnu i grzebieni do czyszczenia lnu.
4. Organizacja handlu tkaninami samodzielnymi i włóknem.

Finansową podstawę działalności Oddziału stanowiły subsydia Lubelskiej Izby Rolniczej, które z 6000 w roku 1934/35 wzrosły do 7500 w roku 1936/37. Składki członkowskie i zasiłki wydziałów powiatowych wpływały nieregularnie i tylko częściowo¹⁵.

¹² Konferencja lniarska..., s. 2.

¹³ Tamże, s. 2.

¹⁴ Walne Zgromadzenie Lubelsko – Podlaskiego Oddziału T-*wa* Lniarskiego w Wilnie, „Przeгляд lniarski” 1936, nr 2, s. 51.

¹⁵ Sprawozdanie Lubelskiej Izby Rolniczej za okres od 1 kwietnia 1935 r. do 31 marca 1936 r., Lublin 1936, s. 53.

Dążąc do ujednoczenia akcji lniarskiej na Podlasiu, Zarząd Oddziału zwrócił się do wydziałów powiatowych, aby przystępowały na czynnych członków Oddziału. W wyniku tej akcji, obok osób fizycznych, członkami Oddziału zostały wydziały powiatowe w Siedlcach, Sokołowie i Węgrowie, Okręgowe Towarzystwa Rolnicze w Siedlcach, Białej Podlaskiej i Łukowie,¹⁶ kółka rolnicze z Czurył i Chodowa¹⁷.

Aby osiągnąć wytyczone cele konieczne było przygotowanie odpowiedniej kadry instruktorskiej. W tym celu LIR sfinansowała w 1934 roku dwutygodniowy kurs lniarski w Wilnie instruktorkom KGW z powiatów: sokołowskiego, siedleckiego, radzyńskiego, bialskiego, chełmskiego, hrubieszowskiego, biłograjskiego i puławskiego¹⁸ oraz kurs dziesięciodniowy dla kolejnych czterech osób¹⁹. Kursanci byli również delegowani przez organy samorządu terytorialnego i organizacje rolnicze i społeczne. Na szósty kurs lniarski do Wilna pojechali z terenu województwa: Halina Działówka (Wydział Powiatowy w Biłgoraju), Zofia Malinowska (OTOiKR w Łukowie), Mieczysław Palusiński (Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży w Siedlcach), Irena Raszulówna (Wydział Powiatowy w Chełmie), Irena Włoczewska (OTOiKR w Radzynie Podl.)²⁰. Uczestnicy takich kursów, oprócz udziału w wykładach mieli możliwość zapoznania się z praktycznymi aspektami uprawy i obróbki lnu. Spośród tych osób rekrutowali się inspektorzy lniarscy Izb Rolniczych. W Siedlcach, od jesieni 1934 roku, funkcję taką pełnił inż. Marian Leśniewski i był on jednym z pierwszych zatrudnionych w Polsce instruktorów lniarskich²¹.

Kursy instruktorskie były, z inicjatywy Oddziału Lubelsko – Podlaskiego, organizowane również na terenie województwa lubelskiego. W 1934 roku, kiedy potrzeby szkoleniowe były największe, zorganizowano dwa takie kursy. Pierwszy, trzydniowy, odbył się na przełomie stycznia i lutego w Lublinie. Zjechali na niego instruktorzy rolnictwa z województw: lubelskiego, poleskiego i wołyńskiego. Drugi, jednodniowy, kurs odbył się w Siedlcach podczas zjazdu 2 maja i przeznaczony był dla lokalnych działaczy rolniczych²².

Działalność oświatowa Oddziału polegała na organizowaniu kursów. Rocznie organizowano około 60 kursów jednodniowych (w powia-

¹⁶ M. Leśniewski, dz. cyt., s. 77.

¹⁷ *Sprawozdanie Lubelskiej Izby Rolniczej za okres od 1 kwietnia 1935 r. do 31 marca 1936 r.*, Lublin 1936, s. 52.

¹⁸ *Sprawozdania Izb Rolniczych z dotychczasowej działalności w zakresie organizacji uprawy, wyprawy oraz zbytu lnu i konopi*, „Przegląd Lniarski” 1937, nr 2, s. 46.

¹⁹ *5-ty kurs lniarski w Wilnie*, „Przegląd Lniarski” 1934, nr 4, s. 133.

²⁰ *VI-ty kurs lniarski w Wilnie*, „Przegląd Lniarski” 1934, nr 5, s. 169 – 170.

²¹ *Praca lniarska w terenie*, „Przegląd Lniarski” 1934, nr 5, s. 145.

²² Cz. Stuchocki, *Praca lniarska w terenie*, „Przegląd Lniarski” 1934, nr 5, s. 146.

tach siedleckim, łukowskim, sokołowskim, garwolińskim i węgrowskim) i dwa – trzy kursy dłuższe, trwające 1– 12 dni. Te ostatnie odbywały się w Szkole Rolniczej Żeńskiej w Krasieninie²³.

Akcja propagandowa to przede wszystkim wystawa „Len Polski i Lubelski Przemysł Ludowy”, która odbyła się w Lublinie w czerwcu 1935 roku. Poza tym Oddział organizował na powiatowych pokazach rolniczych działy lniarsko – tkackie²⁴.

Inną formą propagowania uprawy lnu były konkursy lniarskie prowadzone pod nadzorem instruktorów. Oddział Lubelsko – Podlaski kładł na tą formę działalności szczególny nacisk. Już w 1934 roku zorganizowano 134 zespoły konkursowe. Nawet w zagłębiu lniarskim, jakim było województwo wileńskie zorganizowano ich o kilka mniej²⁵.

Zespół konkursowy liczył przeciętnie 9 osób, najczęściej członkiń KGW i organizacji młodzieżowych. Na wystawach Przystosowania Rolniczego w całym województwie dokonywano oceny gatunku włókna wyprodukowanego przez uczestników konkursu. W tym celu Izba Rolnicza pokryła koszty podróży brakarzy z Wilna. Tam, gdzie wileńscy brakarze nie dotarli oceny dokonywał inspektor wojewódzki – inż. M. Leśniewski. Nawiązana została współpraca z Centralnym Komitetem dla Spraw Młodzieży Wiejskiej, który wydrukował specjalne zeszyty do konkursów lniarskich i rozpoczął prace nad podręcznikiem o lnie dla młodzieży²⁶.

Dążąc do ujednoczenia gatunku lnu uprawianego w województwie rozprowadzano nasiona lnu długowłóknistego. Akcja ta przybierała coraz większe rozmiary. Zapoczątkowana została w 1933 roku przez Towarzystwo Lniarskie. W roku 1933 rozprowadzono 36q nasion, w 1934 roku - 35q nasion, w 1935 roku – 136q a w 1936 roku – 152q. Nasiona były wykorzystywane przez Koła Gospodyń Wiejskich, kółka rolnicze i organizacje młodzieżowe w konkursach uprawy lnu²⁷.

Aby zapewnić rolnikom nasiona jak najlepszej jakości Izba corocznie sprowadzała z Lniarskiej Centralnej Stacji Doświadczalnej w Wilnie 3q doborowego nasienia i organizowała jego reprodukcję na polach Ośrodka Kultury Rolnej w Zemborzycach oraz w gospodarstwach rolnych powiatu zamojskiego i krasnostawskiego. W zakładach doświad-

²³ Sprawozdania Izb Rolniczych z dotychczasowej działalności w zakresie organizacji uprawy, wyprawy oraz zbytu lnu i konopi, „Przegląd Lniarski” 1937, nr 2, s. 46.

²⁴ Tamże, s. 46.

²⁵ Cz. Śluchocki, dz. cyt., s. 146.

²⁶ Tamże, s. 147.

²⁷ Sprawozdania Izb Rolniczych z dotychczasowej działalności w zakresie organizacji uprawy, wyprawy oraz zbytu lnu i konopi, „Przegląd Lniarski” 1937, nr 2, s. 46.

czalnych należących do Izby (w Chełmie, Zemborzycach i Sobieszynie) prowadzono doświadczenia nawozowe²⁸.

Wielkiego nakładu pracy wymagało doskonalenie obróbki włókna lnianego. W województwie lubelskim występowało najmocniejsze włókno, przewyższające mocą najlepsze lny w Polsce, jednak wskutek nieumiejętnej przeróbki słomy, w dużym stopniu zanieczyszczone i pakuliste.

W praktyce ulepszanie przeróbki sprowadzało się do rozpowszechniania wśród rolników międlarek, trzepaków kołowych i grzebieni do czesania lnu. W 1934 roku komplety tych maszyn zainstalowano w powiatach: sokołowskim, siedleckim, łukowskim i biłgorajskim. Maszyny te otrzymały KGW w formie nagród przechodnich za najlepiej prowadzone konkursy uprawy i przeróbki lnu. W roku 1935 za pośrednictwem Oddziału organizacje rolnicze zakupiły 14 międlarek i 24 trzepaki kołowe. W 1936 roku poszczególne organizacje zaopatrywały się w międlarki na własną rękę. Międlarki produkowała Fabryka Maszyn Rolniczych w Ostrówku w powiecie węgrowskim oraz zakłady mechaniczne W. Piotrowskiego w Wilnie. Natomiast Oddział rozprosił 60 trzepaków kołowych wykonanych w Żórawlówce (powiat siedlecki) po obniżonej cenie 37 zł. za sztukę²⁹. Różnicę w cenie dopłacała Izba Rolnicza (łącznie 600 zł.). Rozprowadzanie trzepaków połączone było z pokazami trzepania, których we wrześniu i październiku 1936 roku odbyło się 36. Na każdym pokazie szkolono 20 – 30 osób³⁰.

O tym, jak bardzo te narzędzia były potrzebne świadczy fakt, że w ciągu roku (do kwietnia 1935) na wsiach rolnicy własnymi siłami zrobili 12 nowych trzepaków i nadesłali zamówienia na 8 międlarek³¹.

Oddział prowadził akcje informacyjną skierowaną do wiejskich tkaczek. Były one instruowane jakie i jak wykończone tkaniny i płótna są najbardziej poszukiwane na rynku. W pewnym stopniu zadanie to spełniały kursy lniarskie, których w 1935 roku odbyło się 9³².

Kursy tkackie wymagały dużych nakładów przy ich organizacji (warsztaty pracy, materiały, zatrudnienie instruktorek), dlatego organizowano je znacznie rzadziej niż kursy lniarskie. Np. w 1935 roku odbył się tylko jeden taki kurs. Zorganizowano go w Staninie pow. łukow-

²⁸ Tamże, s. 46.

²⁹ *Sprawozdanie Lubelskiej Izby Rolniczej za okres od 1 kwietnia 1936 r. do 31 marca 1937 r.*, Lublin 1936, s. 80.

³⁰ *Sprawozdania Izb Rolniczych...*, s. 47.

³¹ *Sprawozdanie Lubelskiej Izby Rolniczej za okres od 1 kwietnia 1934r. do 31 marca 1935r.*, Lublin 1935,, s. 90.

³² M. Leśniewski, dz. cyt., s. 77.

skiego. W ciągu pięciu tygodni 15 uczestniczek poznawało tajniki tkania i najnowsze trendy na rynku³³.

Oddział w roku 1936/37 prowadził 7 kursów tkackich (Przesmyki pow. siedlecki, Popławy pow. łukowski, Witulin i Borsuki, pow. białskopodlaski), przechodząc z programu sześciotygodniowego na program trzymiesięczny. Krótsze kursy przynosiły zbyt słabe efekty. Kursy prowadziły instruktorki angażowane dorywczo na 3–5 miesięcy. Jedynie Wydział Powiatowy w Sokołowie zatrudnił stałą instruktorkę tkactwa i lniarstwa³⁴. Dzięki temu kursy tkackie trwały tam cały rok. Prowadzone były metodą instruowania w 8 – 10 wsiach. Program kursu obejmował teorię tkactwa i barwienia przędzy lnianej i wełnianej oraz zajęcia praktyczne: barwienie przędzy barwnikami chromo – siarkowymi i barwnikami roślinnymi. Na każdy kurs wysyłano ulepszony, szeroki warsztat tkacki, na którym tkane były obrusy, narzuty, koce i materiały ubraniowe³⁵.

Organizacja zbytu włókna lnianego była szczególnie ważnym zagadnieniem ze względu na duże rozdrobnienie jego producentów. Bez odpowiedniej organizacji skupu na handlu lnem zarabialiby przede wszystkim pośrednicy. Oddział Lubelsko – Podlaski uznał, że handel włóknem lnianym powinny prowadzić już istniejące spółdzielnie rolnicze. Spółdzielnia „Rolnik” z Siedlec chcąc podjąć taką działalność wysłała jednego ze swoich agentów handlowych na przeszkolenie brakarckie do Żyrardowa³⁶.

LIR, widząc zapotrzebowanie na brakarzy przy skupie włókna lnianego, sfinansowała w 1935 roku szkolenie trzech osób na pierwszym kursie brakarckim organizowanym przez Towarzystwo Oświaty Zawodowej (TOZ) w Wilnie³⁷. Zaświadczenie o ukończeniu kursu miało charakter tymczasowy. Po odbyciu 10-ciomiesięcznej praktyki brakarckiej i złożeniu z niej sprawozdania, uczestnicy kursu mogli się ubiegać o dyplom brakarza lnu³⁸. Po ukończeniu kursu dwóch brakarzy prowadziło w Węgrowie i Siedlcach zakup włókna z ramienia spółdzielni. Akcja szczególnie dobrze rozwijała się w Węgrowie, gdzie Spółdzielnia „Rolnik” dysponowała na ten cel 25 000 zł. W Siedlcach akcja w 1935 roku nie była zbyt intensywna (Spółdzielnia „Rolnik” dysponowała za-

³³ *Sprawozdanie Lubelskiej Izby Rolniczej za okres od 1 kwietnia 1935 r. do 31 marca 1936 r.*, Lublin 1936, s. 53.

³⁴ *Sprawozdania Izby Rolniczych...*, s. 47.

³⁵ *Sprawozdanie Lubelskiej Izby Rolniczej za okres od 1 kwietnia 1936 r. do 31 marca 1937 r.*, Lublin 1936, s. 80.

³⁶ M. Leśniewski, dz. cyt., s. 77

³⁷ C.K., *Kurs przygotowawczy dla brakarzy lnu*, „Przegląd Lniarski” 1935, nr 3/4, s. 98.

³⁸ *Zakończenie pierwszego kursu dla brakarzy lnu*, „Przegląd Lniarski” 1935, nr 5, s. 132.

ledwie 3000 zł.), ale w latach następnych sytuacja uległa poprawie³⁹. Drugi trzymiesięczny kurs brakarski TOZ zorganizowało we wrześniu 1936 roku. Wzięło w nim udział czterech delegatów LIR⁴⁰.

Aby słabszym spółdzielniom zapewnić kapitał obrotowy, LIR podjęła starania, w wyniku których PBR o/Lublin udzielił spółdzielniom z Siedlec, Tomaszowa i Lublina niskoprocentowanych kredytów (2000 – 3000 zł.). Spółdzielnia „Rolnik” w Węgrowie i „Rolnik” w Siedlcach rozpoczęły handel włóknem w 1935 roku. Węgrowaska spółdzielnia rozwinęła akcję na szeroką skalę, obejmując zasięgiem swojej działalności również powiat sokołowski. Zorganizowała sortownię i trzepaknię lnu. Jesienią 1936 roku handel lnem rozpoczęła Hurtownia Powiatowa w Tomaszowie⁴¹.

Spółdzielnia „Lubelski Przemysł Ludowy”, opierając się na bezprocentowych kredytach z LIR i WTOiKR w Lublinie, systematycznie powiększała swoje obroty w handlu tkaninami. Niskie koszty zakupu sprawiały, że spółdzielnia ta pracowała z zyskiem⁴². Zakupu tkanin dokonywała za bezpłatnym pośrednictwem instruktorek KGW na terenie powiatów: sokołowskiego, łukowskiego, włodawskiego, krasnostawskiego i zamojskiego⁴³. W 1935 roku skupiono w ten sposób 1200 m płótna⁴⁴.

Do 1937r. zbytem lnu na terenie województwa lubelskiego zajęły się spółdzielnie „Rolnik” w Węgrowie, „Rolnik” w Siedlcach, „Hurtownia Powiatowa” w Tomaszowie oraz „Przemysł Ludowy” w Lublinie⁴⁵. Spółdzielnie te z reguły w pierwszych okresach handlu włóknem ponosiły stosunkowo duże straty, co dowodziło, jak trudno było zorganizować handel tym produktem rolniczym. Najważniejsze trudności wiązały się z następującymi kwestiami:⁴⁶

1. Nieodpowiedni towar dostarczany przez producentów – włókno nie doczyszczone, wadliwie przerobione, zwłaszcza w południowej części województwa.

³⁹ *Sprawozdanie Lubelskiej Izby Rolniczej za okres od 1 kwietnia 1935 r. do 31 marca 1936 r.*, Lublin 1936, s. 54.

⁴⁰ *Drugi kurs dla brakarzy lnu*, „Przegląd Lnianski” 1936, nr 3/4, s. 87.

⁴¹ *Sprawozdania Izby Rolniczych...*, s. 47.

⁴² Tamże, s. 47.

⁴³ *Sprawozdanie Lubelskiej Izby Rolniczej za okres od 1 kwietnia 1936 r. do 31 marca 1937 r.*, Lublin 1936, s. 81.

⁴⁴ M. Leśniewski, dz. cyt., s. 77.

⁴⁵ *Sprawozdanie Lubelskiej Izby Rolniczej za okres od 1 kwietnia 1937r. do 31 marca 1938r.*, Lublin 1938, s. 55.

⁴⁶ Tamże, s. 55.

2. Brak większych kapitałów i inwestycji dla handlu lnem. Len jako produkt drogi wymagał poważniejszego kapitału obrotowego, którego spółdzielniom brakowało.
3. Niedostateczne wykształcenie praktyczne personelu brakarskiego, którym spółdzielnie rozporządzały. Dzięki subwencji LIR i PBR zostało przeszkolonych na kursach w Wilnie i Żyrardowie szereg młodych ludzi, którzy jako kandydaci na brakarzy lnu, prowadzili zakup włókna przy spółdzielniach. Jednak wykształcenie to było za małe, a uzupełnione mogło być jedynie przez szereg lat praktyki.

Obok tych trudności istniał jeszcze cały szereg drobnych niedociągnięć, które tworzyły splot okoliczności bardzo niekorzystnych dla rozwoju handlu lnem.

Wskutek działalności Oddziału powstała w Siedlcach spółdzielnia „Podlaski Przemysł Ludowy”, która za cel powzięła propagandę tkanki lnianej, wyrobów ludowych, organizację wytwórczości, skupu i zbytu wyrobów przemysłu ludowego⁴⁷.

Część skupionego lnu trafiała do przedsiębiorstw działających na terenie województwa lubelskiego. Przedsiębiorstw tych było jednak zaledwie kilka. Z czterech działających jeszcze w 1929 roku wielkiego kryzysu gospodarczego nie przetrwało żadne. Zdecydowana większość skupionego włókna lnianego trafiała do największych krajowych odbiorców – fabryk lniarskich, samodziiałowych i powroźniczych w Bielsku, Częstochowie i Żyrardowie.

Na rynkach zagranicznych polski, a więc i lubelski, len natrafiał na silną konkurencję lnu rosyjskiego, który sprzedawany był po cenach dumpingowych. Głównymi odbiorcami lnu z terenu województwa lubelskiego były Niemcy i Czechosłowacja, gdzie sprzedawano nie tylko włókno lniane, ale również pakuły⁴⁸. Udział województwa w eksporcie lnu w stosunku do eksportu z całego kraju wynosił około 16%, natomiast w eksporcie pakuł udział ten wynosił 20%⁴⁹.

Wzrostowi zainteresowania zarówno uprawą, jak i konsumpcją lnu, służyć miała Wystawa Lniarska w Lublinie. Chociaż głównym organizatorem wystawy był Lubelsko – Podlaski Oddział Towarzystwa Lniarskiego w Wilnie z siedzibą w Siedlcach, to na miejsce wystawy wybrano Lublin. Współorganizatorami wystawy byli: Lubelska Izba Rolnicza i Spółdzielnia „Lubelski Przemysł Ludowy”. Wystawa odbyła się w re-

⁴⁷ Tamże, s. 56.

⁴⁸ II-gie Sprawozdanie Izby Przemysłowo – Handlowej w Lublinie za rok 1930, Lublin 1931, s. 89.

⁴⁹ VI-e Sprawozdanie Izby Przemysłowo – Handlowej w Lublinie za rok 1934, Lublin 1935, s. 60 – 61.

prezentacyjnym gmachu Domu Żołnierza w dniach 1 – 16 czerwca 1935 roku⁵⁰.

Organizatorzy Wystawy założyli, że udział w niej powinni wziąć przedstawiciele niektórych rzemiosł. W tym celu zwrócili się do Izby Rzemieślniczej, a by ta zwerbowała odpowiednich wystawców. Uznano, że na wystawie powinni być reprezentowani kuśnierze i rzeźbiarze. Dyrektor od razu zastrzegł, że Izba Rzemieślnicza nie udzieli żadnej pomocy finansowej. Poza tym Izba postawiła warunek, aby eksponaty wystlane przez nią były wyraźnie opisane jako wytwory rzemieślnicze a nie przemysłu ludowego⁵¹.

Komitet Wystawy, na czele którego stanęli prezes LIR Felicjan Lechnicki, wicewojewodzina Wł. Długocka i dyrektor R. Łopaciński, rozpoczął swe prace nad organizacją wystawy w kwietniu 1935r.⁵²

Wystawa miała charakter wybitnie regionalny. Na 59 wystawców tylko 8 pochodziło spoza województwa (Ministerstwo Spraw Wojskowych, Ministerstwo Komunikacji, Zakłady Żyrardowskie)⁵³. Zwiedziło ją około 10 000 osób, które miały możliwość zapoznania się zarówno z wyrobami lniarskimi, jak i z wykresami ilustrującymi całokształt akcji lniarskiej w Polsce. Odpowiednie stoisko, posiłkując się wykresami nadesłanymi przez Towarzystwo Lniarskie w Wilnie, przygotował Oddział Lubelsko – Podlaski Towarzystwa⁵⁴.

Wystawa objęła następujące działy:⁵⁵

- I. naukowo – dydaktyczny – odzwierciedlający w formie tablic, wykresów itp. znaczenie i zadania akcji lniarskiej oraz pogłębiony przerób lnu od rośliny do tkaniny.
- II. dział „Wszystko ze lnu” – wszelkie możliwości zastosowania lnu: powrozy, taśmy, nici, sieci rybackie, izolacje, worki, płachty, tkaniny filtracyjne, tkaniny fabryczne i samodziałowe, konfekcja damska, konfekcja męska, bielizna stołowa, bielizna pościelowa, tapicerstwo i introligatorstwo, asortyment wojskowy, sport, opatrunki.⁵⁶

⁵⁰ *Wystawa Lniarska w Lublinie*, „Przegląd Lniarski” 1935, nr 2, s. 33.

⁵¹ *Protokół posiedzenia Zarządu Izby Rzemieślniczej w Lublinie odbytego w dniu 4 kwietnia 1935 r.*, APL, UWL – WP, sygn. 717, k. 136.

⁵² *Wystawa – Targ Len Polski i Lubelski Przemysł Ludowy*, „Życie Podlasia”, nr 14 z 7 IV 1935, s. 4.

⁵³ M. Michałowski, *Na marginesie wystawy lniarskiej w Lublinie*, „Przegląd Lniarski” 1935, nr 3-4, s. 86.

⁵⁴ Tamże, s. 85.

⁵⁵ *Wystawa – Targ Len Polski...*, s. 4.

⁵⁶ *Program Wystawy – Targu Len Polski i Lubelski Przemysł Ludowy*, „Życie Podlasia”, nr 15 z 14 IV 1935, s. 4.

III. Dział handlowy – firmy przemysłowe wystawiające wyroby z lnu oraz przemysł ludowy - samodziały, kilimy, ceramika, sita, kozuchy.

Na zakończenie Wystawy, 16 czerwca 1935r., odbył się w Lublinie w sali Rady Miejskiej Zjazd Lniarski pod przewodnictwem Prezesa LIR F. Lechnickiego. Zjazd podzielono na dwa posiedzenia – inauguracyjne i zwyczajne. Gościli na nim: wicewojewoda Wł. Długocki, Dowódca OK. II gen. Smorawiński, delegaci MRiRR, miejscowych władz, centralnych organizacji rolniczych⁵⁷. Na otwarciu obrad zostały wygłoszone dwa odczyty - gen. L. Żeligowskiego i prof. A. Jagmina z Wilna, który wygłosił odczyt pt. „Możliwości rozwoju akcji lniarskiej w Polsce”. Podstawową tezę odczytu było to, że można trzykrotnie zwiększyć uprawę lnu w Polsce, bo może on zastąpić egzotyczne sprowadzane za ogromne pieniądze tkaniny⁵⁸.

Następnie przedmiotem obrad zjazdu była sprawa rozwoju akcji lniarskiej i możliwości powszechnego zastosowania lnu⁵⁹. Ciekawe były referaty: inż. Leśniewskiego „Organizacja akcji lniarskiej na terenie woj. Lubelskiego”, P. Szumowskiego „Rola spółdzielczości w zbycie lnu”, inż. Słuchockiego „Zagadnienie obrotu artykułami lnianymi”. Zjazd uchwalił szereg rezolucji i wniosków⁶⁰.

W dziedzinie organizacji produkcji postanowiono powołać Powiatowe Komisje Lniarskie, które zajęłyby się racjonalnym rozwojem lniarstwa na swoim terenie głównie w kierunku podnoszenia jakości słomy, włókna i tkanin⁶¹.

Zjazd stwierdził doniosły wpływ dotychczasowej polityki rządu na rozwój lniarstwa, wypowiadając się za dalszym zdecydowanym ograniczeniem importu surowców włókienniczych. W zakresie obrotu wewnętrznego zjazd stanął na stanowisku, że poza podniesieniem jakości na czoło wysuwa się sprawa usprawnienia handlu i zwiększenia spożycia. Organizacja handlu powinna nastąpić w ważniejszych ośrodkach produkcji lub konsumpcji lnu – Lublin, Siedlce, Węgrów, Biłgoraj i to przy użyciu wykwalifikowanych brakarzy, pozostających pod kontrolą LIR. Zjazd wskazał na niewykorzystane możliwości używania odzieży lnianej przez młodzież szkolną, w szpitalnictwie, hotelarstwie⁶².

⁵⁷ Ze zjazdu lniarskiego w Lublinie, „Życie Podlasia”, nr 26 z 27 VI 1935, s. 4.

⁵⁸ Tamże, s. 4.

⁵⁹ Wielki Zjazd Lniarski w Lublinie przy udziale generała Żeligowskiego, „Życie Podlasia”, nr 24 z 16 VI 1935, s. 3.

⁶⁰ Ze zjazdu lniarskiego w Lublinie, „Życie Podlasia”, nr 26 z 27 VI 1935, s. 4.

⁶¹ Tamże, s. 4.

⁶² Tamże, s. 4.

Inna rezolucja dotyczyła rozszerzenia nauki o lniarstwie w programach niższych szkół rolniczych oraz powołanie odpowiedniego aparatu instruktorskiego i wprowadzenie ulepszonych warsztatów tkackich⁶³.

Można wskazać na pewne kierunki aktywności Oddziału w poszczególnych powiatach. W dziale popierania zbytu tkanin przodowały powiaty: sokołowski, łukowski i radzyński. Najwięcej kursów tkackich zorganizowano w powiatach sokołowskim i siedleckim. Największe postępy w przeróbce słomy na włókno osiągnięto w powiecie łukowskim. Handel włóknem najlepiej zorganizowany był w powiatach siedleckim i węgrowskim⁶⁴.

O skuteczności działań prowadzonych przez Oddział Lubelsko – Podlaski świadczyć może fakt, że od chwili jego powstania w województwie lubelskim systematycznie rosła powierzchnia upraw lnu. Poprawiała się wydajność upraw a jej dynamika była większa niż powierzchni zasiewów⁶⁵. Rósł również udział eksportu z terenu województwa w eksporcie krajowym.

W 1937 roku LIR uznała działalność Oddziału za na tyle ważną dla województwa, że przeniosiła jego siedzibę do Lublina. Do dyspozycji Oddziału oddała lokal w swojej siedzibie.

⁶³ Tamże, s. 4.

⁶⁴ *Walne Zgromadzenie Lubelsko – Podlaskiego Oddziału T-wa Lniarskiego w Wilnie*, „Przeгляд Lniarski” 1936, nr 2, s. 51.

⁶⁵ *VII-e Sprawozdanie Izby Przemysłowo – Handlowej w Lublinie za rok 1935*, Lublin 1936, s. 68.